

Přirozený zákon a soud nad válečnými zločinci

Alexander Heidler

Jest mnoho kapitol v křesťanské filosofii i v katolické theologii, které se třeba po celá staletí probírají jen jako otázky čistě theoretické, až jednoho dne nějaká mimořádná událost nebo nová společenská konstelace ukáže jejich praktickou důležitost. Tak je tomu v těchto dnech, kdy velké procesy nad německými válečnými zločinci aktualizují otázky o právu přirozeném a pozitivním, o poměru mezi morálkou a právem, uvádějice ad absurdum nespřávné názory a potvrzující řešení křesťanské ethiky.

Jsme zde u samého středu filosofie i theologie mravního řádu: Řád stvořených věcí je od věčnosti v myšlence Boží — lex aeterna. Tento věčný řád je základem všeho řádu konkrétního, ať myslíme na zákony přírodní, ať na zákony mravní a z nich vyvěrající základní normy právní. Věčný řád Boží byl promulgován stvořením člověka jako přirozený řád mravní — lex naturalis — a z něho vyplývající přirozené právo — ius naturale. Každý člověk všech dob a všech národů je schopen poznati alespoň základní principy a jednoduché dedukce z tohoto přirozeného řádu již světlem svého rozumu a je jimi vázán tak, jak si je uvědomuje ve svém svědomí. Positivní zákony božské jsou podle slov Kristových »naplněním« přirozeného mravního řádu — a všechny pozitivní zákony lidské, ať církevní, ať státní, vyvěrají nezbytně z božského mravního řádu, ať pozitivního, ať přirozeného. Jen natolik jsou to závazné a tedy skutečné zákony, nakolik aspoň neodporují božskému mravnímu řádu. I tam, kde není dosud promulgován pozitivní zákon, zůstává přirozený mravní řád a z něho plynoucí přirozené právo normou, která každého zavazuje a jejíž porušení může býti i souzeno a trestáno (srov. Řim. 2, 14 n.; 13, 1—2). — Lze tedy celou křesťanskou nauku o této věci shrnouti do dvou vět, které navzájem hluboce souvisí: Existuje skutečné přirozené právo, které jest základem a normou práva pozitivního. — Celý právní řád je jenom částí řádu mravního.

Ale právě tyto dvě věty byly popírány všemi heretiky moderních dob, od liberálních protestantů až po úplné materialisty.

*Byl to zvláště tak zv. právní pozitivismus, který tvrdil, že není jiného práva než pozitivní zákony státní. Na druhé straně zvláště I. Kant a celá jeho škola, která zanechala v Německu tak osudné stopy, přísně oddělovali řád právní od řádu mravního, činíce tak nepřímou z celého práva pouhou zvlášť mocného státu. V tom je filosofický základ vši německé zpupnosti, jak zdůrazňoval již v první světové válce hrdinný belgický kardinál, veliký křesťanský filosof D. Mercier (viz na př. G. Goyau, *Le Cardinal Mercier*, Paris 1930). Pamatujme však, že všichni ti, kdo popírají mravní řád vůbec, nejsou na tom rozhodně o nic lépe než Kant! — Takové teorie tedy vládly až do nedávna na mnohých, možná na většině světových universit.*

Ale stejně jako mnoho jiných bludů byly i tyto názory dějinami posledních dob přivedeny ad absurdum. Již během minulé války a po ní, kdy bylo třeba řešit tolik otázek mezinárodního práva, na které nebylo psaných zákonů, se víc a více ukazovala neživotnost a nebezpečnost mravní skepse a právního pozitivismu. V daleko větší míře se to však projevilo nyní za druhé světové války a v jejich dozvucích. Hitlerovo Německo vybudovalo celý svůj teroristický systém právě na oněch falešných základech: Morálka — to je měšfácký předsudek! A právo? Právo je to, co nařídí vůdce. — Důsledky jsme viděli.

Nyní nastal okamžik účtování a tím i tříbení názorů. Zdravý rozum při tom chtěj nechtěj zahodil nejednu falešnou teorii učenců do starého železa. Vojáci a politikové spojeneckých států žádali kategoricky důsledné potrestání válečných zločinců. Odborní právníci, zvláště američtí, kteří se v posledních letech z velké části vracejí k přesvědčení o existenci přirozeného práva, jim dali za pravdu. Kdo se ještě dnes dovolává právního pozitivismu, jsou především zoufalí advokáti německých vrahů. Jim ovšem jiné východisko ani nezbyvá. Působí však groteskně, když se k nim připojí i některý zatvrzelý pozitivista, jako je na př. H. A. Schmidt, profesor mezinárodního práva na londýnské universitě. Tito lidé namítají, že většina obžalovaných nemůže být souzena ani trestána, protože jejich činy nelze zachytit do sítě pozitivních právních předpisů. Naopak, jednali právě podle rozkazu svých představených a podle zákonů své říše. I když později byly nebo nyní budou určité činy pozitivním zákonem okupační

vlády nebo mezinárodní organizace prohlášeny za zločiny, nemůže mítí takový zákon zpětnou platnost. Není tedy — podle jejich názoru — pro celý proces vůbec žádného zákonitého podkladu.

Je zajímavé, že některé poctivce, nedostatečně nebo nesprávně filosoficky orientované, přivádějí tyto námitky opravdu do rozpaků. Aby se vyhnuli jejich důsledkům, dovolávají se různých pozitivních norem, které tu již byly a proti kterým se němečtí váleční zločinci mnohonásobně provinili, na př. haagských ujednání nebo Kellogova paktu. To ovšem pravého pozitivistu sotva přesvědčí. Nečetl jsem texty oněch mezinárodních smluv, ale pochybuji, že by jako takové dávaly vždy jasný podklad k soudnímu stíhání jednotlivců, kteří jsou nějak odpovědni za jejich porušení. Mimo to byly později vesměs abrogovány opačnými pozitivními zákony říše — tak by se alespoň vyjádřil důsledný mravní skeptik a právní pozitivista o hanebném porušování smluv. — Nakonec by tedy podle těchto teorií vyšli pánové Goering a spol., Krammer a spol. atd. z celého procesu jako nevinní beránkové. Čili: deductio ad absurdum.

Jestliže se však na věc podíváme ve světle křesťanské ethiky — čili ve světle zdravého rozumu —, jeví se nám docela jinak. I kdyby se nacističtí pohlaváři a jejich kati vůbec nebyli provinili proti žádné platné pozitivní normě, zůstává skutečností, že jsou to zločinci. Jednali proti zákonům přirozeného mravního řádu a přirozeného práva, které mohli a musili poznati jednoduchým úsudkem praktického rozumu ve svém svědomí. Špatných, t. j. přirozenému právu odporujících pozitivních zákonů a nařízení nejen nebyli povinni uposlechnouti, nýbrž, právě naopak, byli povinni neuposlechnouti, a to i za cenu vlastního života. To je ve světle víry i zdravého rozumu naprosto jasné. Lidská autorita je natolik autoritou, nakolik zastupuje Boha. A natolik jí býti přestává, nakolik se sama od Božího řádu odchyluje. (Srov. Sk. 4, 19.)

Mohla by se ovšem položit otázka, zda mají tito zločinci býti ponecháni jen osudu nekonečně spravedlivého Boha, který je původcem, soudcem a mstitelem přirozeného zákona (a právě dnes musí každý cítit palčivou nutnost takového absolutního soudu a trestu), či mohou býti souzeni a trestáni i soudem lidským. V případě Hitlerově a Himmlerově nemáme na vybranou. Ale pokud

běží o živé válečné zločince, musíme se v duchu křesťanské ethiky plně přiklonit k druhé možnosti a postavit se i za lidský, pozemský soud a trest.

V obvyklém dnešním soudnictví se sice sotva vyskytne případ, že by byl někdo trestán za porušení přirozeného práva, nelze-li jeho čin nějak zachytit sítí práva pozitivního. To proto, že v opravdu civilisovaných státech bývají pozitivní normy, zvláště trestní, tak podrobné, že v nich opravdu bývá zachyceno všechno, co je proti striktní spravedlnosti a co má tedy stát právo soudit. Také by bylo těžko možné svěřiti jednotlivému soudci samostatný výklad přirozeného zákona, zvláště jeho vzdálenějších důsledků. Ale již instituce porot, které mají do soudnictví vnést jakési vyrovnání mezi lpěním na literě pozitivního zákona a zdravým rozumem (a tedy právem přirozeným), naznačují jiné hledisko. Při procesech civilních bývá pak výslovně zdůrazňováno, že má soudce rozhodnouti podle zdravého rozumu, podle svého svědomí, podle zásad lidskosti atd., čili podle práva přirozeného, kdykoliv dosavadní pozitivní normy nedostačují. Ostatně v primitivnějších civilisacích, kde nebylo psaných zákonů, soudil panovník své poddané nejen podle práva zvykového, nýbrž — což bylo při nedokonalosti takového práva samozřejmě — i podle práva přirozeného. A pokud tak opravdu činil, soudil právem a spravedlivě. Něco podobného platí i dnes pro otázky práva mezinárodního, zvláště válečného. Neboť — stydno přiznat, ale je tomu tak: dokud nebude dobudována spravedlivá a mocná světová organisace Spojených národů, která by stanovila přesné pozitivní normy, zůstáváme po všem pokroku v těchto otázkách na stupni primitivů.

Proto nelze nic namítati, jestliže oprávněná, třebaš i mezinárodní autorita dnes soudí a trestá válečné zločince, kteří se zřejmě těžce provinili proti striktnímu přirozenému právu, ačkoliv nebylo vyjádřeno žádnou pozitivní normou. Naopak, je to v zájmu veřejného blaha její povinností, stejně jako pro běžnou státní autoritu potrestání jakéhokoliv jiného zločince. Veřejná autorita zde jedná ve jménu Božím pro dobro společnosti. Dokonalý a definitivní soud zůstává ovšem vyhrazen Bohu samotnému.

Ale je u dnešních německých procesů možno mluvíti o legi-

timní veřejné autoritě? Myslím, že rozhodně ano. Ať už považujeme soudce za orgán okupační vlády Německa nebo za pověřence organisace Spojených národů (ve skutečnosti je zde zastoupen prvek obojí), vždy musíme uznati jejich legitimitu. Okupační vláda je v dnešním Německu až dosud jediným možným řešením, odpovídajícím základním požadavkům veřejného blaha — a mezinárodní instituce, vybavená i mocí soudní a trestní, je jasným požadavkem přirozeného práva.

Není ovšem pochyby o tom, že úkol soudců je zde neobyčejně těžký a odpovědný. Při stanovení viny a trestu se od nich nečekává nic menšího než interpretace přirozeného zákona. Jestliže každý soudce musí býti spravedlivý, aby správně aplikoval zákon pozitivní, jaké spravedlnosti bude třeba zde, kde soudce hraje v jistém smyslu zároveň úlohu zákonodárce! Je tedy zcela správné, že se místo stanného soudu a rychlé popravy, jak by si byli někteří účastníci přáli, koná řádný a důkladný proces. Musí tak býti nejen s hlediska historie, psychologie a sociologie, které z procesu čerpají cenné poznatky, nýbrž i s hlediska morálky a práva. — Není divu, že představitelé všech těchto vědních oborů sledují proces s velkým zájmem. Je to jeden z prvních kroků k vědecké diagnóze příčin nacismu a jeho úspěchů. Bude-li tato diagnosa správně provedena, může velmi přispěti k duchovnímu uzdravení lidstva.

Naše veřejnost byla na ethicko-právní otázky okolo procesů s válečnými zločinci po prvé upozorněna prohlášením, které 21. XI. 1945 učinil jménem politických vězňů v Národním shromáždění poslanec dr. Neuman. Ostře odsoudil názor H. A. Schmidta. Z novinových komentářů jsou zvláště pozoruhodné články »Svobodných novin« Zločin proti míru (Dr J. Kolařík — 1. XII. 1945) a především Lüneburský proces, mravnost a právo (K. Večerka — 28. XI. 1945). Dr Kolařík více zdůrazňuje platnost pozitivních mezinárodních smluv. Dr. Neuman mluvil o hledisku lidskosti. K. Večerka ve své stručné, ale velmi hodnotné stati přímo prohlašuje nutnost přirozeného práva a závislosti řádu právního na řádu mravním (ius est iustum), který poznáváme svým rozumem. K tomu bychom jen dodali, že rozum přirozeného zákona netvoří, nýbrž jej toliko odhaluje pozorováním lidské přirozenosti a jejího postavení ve vesmíru. Zákonodárce, který přirozený zá-

kon opravdu stanovil, je a může být jen ten, kdo stvořil lidskou přirozenost a vesmír vůbec, Bůh. K tomuto závěru musí dříve nebo později dospět všichni, kdo se dnes vracejí k zásadě přirozeného práva. — Je-li podle slov Manzoniových křesťanská nauka zvyklá na triumfy, pak je toto vítězství sice tiché, ale neobyčejně významné.

Vyhlídky křesťanství na Dálném Východě

Dr Antonín Salajka

Úkolem Církve Kristovy jest, aby z j e v e n í B o ž í, dané pokolení lidskému ve Starém Zákoně, hlavně pak v Novém Zákoně skrze Ježíše Krista, zachovávala neporušené, všem lidem je hlásala a neomylně vykládala. Druhou složku tohoto úkolu, v němž pokračuje Církev v učitelském úřadě Kristově, plní od svého počátku. Š í ř e n í n á b o ž e n s t v í k ř e s ť a n s k é h o v jednotlivých dobách trvání Církve, u jednotlivých národů a v různém kulturním prostředí nám popisují dějiny církevní.

V tomto článku si všimneme nejdříve šíření křesťanství vůbec, potom vyhlídek náboženství křesťanského na D á l n ě m V ý c h o d ě, v oblastech Indie, Číny, Japonska a všech přilehlých ostrovů, t. j. v tak zv. Velké východní Asii. Tyto vývody se opírají o názory švédského náboženského badatele, profesora T o r A n d r a e a,¹⁾ které jsou v leckterém vzhledu pozoruhodné a vrhají ostré světlo na úkol šíření křesťanství na Dálném Východě, kde se setkává k ř e s ť a n s t v í jakožto n á b o ž e n s t v í z j e v e n é s takovou směsicí různých starobyklých náboženství, čítajících nesčetné miliony příslušníků. Na konci připojíme některé z á v ě r y, všeobecně však podáme myšlenky uvedeného autora, ponechávající čtenáři jejich posouzení, případně odvozování různých důsledků z nich.

¹⁾ Die letzten Dinge. Deutsch von Hans Heinrich Schae-der. Leipzig 1940. Srv. náš referát o této knize v ČKD 1942, str. 168—70.